

An Assessment of Iranian Journals Guide for Authors

Javad abbaspour

PhD in Knowledge and Information Science; Assistant Professor; Shiraz University;
Corresponding Author javad.abbaspour@gmail.com

Mahdieh Mirzabeigi

PhD in Knowledge and Information Science; Assistant Professor; Shiraz University mmirzabeigi@gmail.com

Mohammad Amin Zeinali

Undergraduate Student in Knowledge and Information Science; Shiraz University kasrazynali@gmail.com

Iranian Journal of
**Information
Processing and
Management**

Received: 14, Mar. 2015

Accepted: 10, Aug. 2015

Abstract: One indicator to assess the journals in international studies is the quality of guide for authors. The aim of this study is to determine the quality of guide for authors in Iranian journals. The population consisted of 755 Persian journals approved by Ministry of Science, Research and Technology in March 2013. Using a checklist, authors reviewed separately the content of guide for authors of 501 journals that provided access to their guide for authors through the web. According to the results, a total of 40% of the observed items were met. In addition, of the four studied sections, including generalities, legal and ethical issues, article structure and appearance, legal and ethical issues (18%) and appearance (56%) had the worst and best status respectively. In terms of the severity of problems, "violation of individuals or group rights", "how to write abbreviations and acronyms", "accepting journal requirements and laws", and "writing manuals used by authors" had the highest severity rankings.

Keywords: Assessment, Guide for Authors, Iranian Journals

Iranian Research Institute
for Science and Technology
ISSN 2251-8223
eISSN 2251-8231
Indexed in SCOPUS, ISC, & LISTA
Vol. 31 | No. 3 | pp: 631-649
Spring 2016

ارزیابی بخش راهنمای نویسندگان

مجله‌های علمی - پژوهشی ایران

جواد عباس پور

دکتری علم اطلاعات و دانش‌شناسی؛
استادیار؛ گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی؛
دانشگاه شیراز؛
پدیدآور رابط javad.abbaspour@gmail.com

مهديه میرزاییگی

دکتری علم اطلاعات و دانش‌شناسی؛
استادیار؛ گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی؛
دانشگاه شیراز mmirzabeigi@gmail.com

محمد امین زینلی

دانشجوی کارشناسی علم اطلاعات و دانش‌شناسی؛
دانشگاه شیراز kasrazynali@gmail.com

دریافت: ۱۳۹۳/۱۲/۲۳ | پذیرش: ۱۳۹۴/۰۵/۱۹ | مقاله برای اصلاح به مدت ۱۱ روز نزد پدیدآوران بوده است.

چکیده: یکی از شاخص‌هایی که در مطالعات بین‌المللی برای ارزیابی نشریات مورد توجه قرار گرفته، کیفیت راهنمای بخش نویسندگان آن‌هاست. هدف کلی این پژوهش آگاهی از میزان رعایت معیارهای مورد بررسی بخش راهنمای نویسندگان در نشریات فارسی علمی - پژوهشی ایران است. با توجه به جایگاه ویژه نشریات علمی - پژوهشی، جامعه پژوهش شامل ۷۵۵ عنوان نشریه علمی - پژوهشی به زبان فارسی است که در آخرین فهرست نشریات علمی - پژوهشی مورد تأیید توسط وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در اسفند ماه سال ۱۳۹۲ آمده‌اند. نمونه مورد مطالعه شامل ۵۰۱ نشریه است که دسترسی به راهنمای نویسندگان آن‌ها از طریق وب امکان‌پذیر بود. با استفاده از سیاهه بررسی محقق ساخته، محتوای بخش راهنمای نویسندگان نشریات توسط نویسندگان به صورت مجزا مورد بررسی قرار گرفت. بر اساس یافته‌های پژوهش، در مجموع فقط ۴۰ درصد از معیارهای مورد بررسی در راهنمای نویسندگان نشریات فارسی علمی - پژوهشی ایران لحاظ شده‌اند و ۶۰ درصد دیگر رعایت نشده‌اند. همچنین، از چهار بخش بررسی شده (کلیات، مسائل اخلاقی و حقوقی، ساختار مقاله و مشخصات ظاهری) کمترین معیارهای رعایت شده مربوط به بخش مسائل حقوقی و اخلاقی با ۱۸ درصد و بیشترین معیارهای رعایت شده متعلق به بخش مشخصات ظاهری با ۵۶ درصد است. در میان مشکلات یافت شده، معیارهای «ناقص بودن مقاله با حقوق و منافع فرد یا گروه»، «چگونگی درج کوتاه‌نوشت‌ها و اختصارات»، «رعایت قوانین و الزامات

فصلنامه | علمی پژوهشی

پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران

شاپا (چاپی) ۲۲۰۱-۸۲۲۳

شاپا (الکترونیکی) ۲۲۰۱-۸۲۳۱

نمایه در SCOPUS، ISI، LISTA، و

jipm.irandoc.ac.ir

دوره ۳۱ | شماره ۳ | صص ۶۴۹-۶۳۱

بهار ۱۳۹۵

نشریه پس از پذیرش مقاله» و «شیوه‌نامه مورد استفاده نویسندگان برای نگارش مقاله» مهم‌ترین مشکلات بودند.

کلیدواژه‌ها: ارزیابی، راهنمای نویسندگان، نشریات فارسی علمی - پژوهشی

۱. مقدمه

در سال‌های اخیر، تعداد نشریات علمی ایران به نحو قابل ملاحظه‌ای افزایش یافته است. آمارها نشان می‌دهد که در یک دهه اخیر (۱۳۸۲-۱۳۹۲) نشریات علمی- پژوهشی و علمی- ترویجی مورد تأیید وزارت علوم، تحقیقات و فناوری نزدیک به هفت برابر (افزایش از ۱۴۵ عنوان به ۱۰۱۲ عنوان) شده است (پایگاه استنادی علوم جهان اسلام، ارزیابی در ۳ بهمن ۱۳۹۳). بدیهی است رشد کمی نشریات علمی، البته اگر معقول و متناسب با نیازهای جامعه علمی باشد، امری پسندیده است؛ اما، آنچه همراه با و یا حتی بیشتر از آن اهمیت دارد، نظارت و کنترل کیفی مجله‌هاست. به همین منظور، مراکز و نهادهایی چون مرکز منطقه‌ای اطلاع‌رسانی علوم و فناوری، پایگاه اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی، و به‌ویژه کمیسیون بررسی نشریات علمی کشور، هر یک وظیفه دارند بر اساس شاخص‌های تعریف‌شده، این مجله‌ها را مورد ارزیابی قرار دهند.

علاوه بر این، پژوهشگران پیشین از زوایای گوناگون مانند وضعیت استنادی (پاشایی و همکاران ۱۳۹۰؛ عقیلی و همکاران ۱۳۸۶)، کیفیت منابع ذکرشده (گیلوری ۱۳۸۵؛ فرشته‌نژاد و همکاران ۱۳۸۹)، رؤیت‌پذیری یا نمایانی (ستوده، رزمجو و زارع ۱۳۸۸) و غیره این نشریات را مورد مطالعه و ارزیابی قرار داده‌اند. یکی از شاخص‌هایی که در مطالعات بین‌المللی برای ارزیابی کیفیت نشریات مورد توجه قرار گرفته، اما در ایران کمتر به آن توجه شده است، کیفیت راهنماها و دستورالعمل‌هایی است که نشریات در اختیار مخاطبان خود قرار می‌دهند. راهنماها و دستورالعمل‌های مطلوب، علاوه بر اینکه به نویسندگان و محققان کمک می‌کند پیش از ارسال مقاله برای نشریه، با اطلاع کافی از شرایط و ویژگی‌های مورد نظر نشریه نسبت به ارسال (یا عدم ارسال) مقاله تصمیم‌گیری کنند، بخش زیادی از فعالیت‌های زمان‌بر را از دوش دست‌اندرکاران نشریات برمی‌دارند. علاوه بر این، نتایج پژوهش‌ها نشان می‌دهد که بین کیفیت راهنمای نویسندگان نشریات و کیفیت نشریات رابطه وجود دارد (Salamat, Sobhani & Mallaei 2013; Gasparyan et al. 2014). نظر به اهمیت راهنماها و دستورالعمل‌های نویسندگان، این پژوهش بر آن است تا نشریات علمی- پژوهشی ایران را از این دیدگاه مورد مطالعه و ارزیابی قرار دهد.

۲. مروری بر پژوهش‌های پیشین

همان‌گونه که پیش‌تر نیز اشاره شد، یکی از شاخص‌های مورد توجه در مطالعات بین‌المللی برای ارزیابی کیفی نشریات، کیفیت راهنمای نویسندگان است. در تنها پژوهش مشاهده‌شده در مورد نشریات ایرانی، «سلامت، سبحانی، و ملایی» در پژوهشی به بررسی کیفیت ملاحظات اخلاقی در راهنمای نویسندگان نشریات علمی- پژوهشی علوم پزشکی ایران پرداختند. نتایج این پژوهش نشان داد که از ۱۵ معیار مورد بررسی، معیار «عدم انتشار دست‌نوشته در نشریه دیگر» بیشترین معیار اشاره‌شده (۸۵ درصد) و معیار «اصول تبلیغات» کمترین معیار اشاره‌شده (۱/۲ درصد) در راهنمای نویسندگان نشریات می‌باشد. همچنین، بر اساس یافته‌های این پژوهش، بین رتبه نشریه و اخلاق انتشارات در راهنمای نویسندگان همبستگی وجود دارد و کیفیت اخلاق انتشارات می‌تواند کیفیت نشریه را بهبود بخشد (Salamat, Sobhani & Mallaei 2013).

«واگر» در پژوهشی به بررسی دستورالعمل راهنمای نویسندگان نشریات زیست‌پزشکی اسپانیا و میزان همخوانی آن با معیارهای «کمیته بین‌المللی سردبیران نشریات پزشکی»^۱ پرداخت. نتایج این پژوهش نشان داد که از ۲۳۴ نشریه مورد بررسی در پایگاه مدلاین، ۴۱ درصد نشریات دارای راهنمای نویسندگان نبودند، ۲۹ درصد بر پایه معیارهای کمیته مذکور بودند، ۱۴ درصد نشریات از معیارهای دیگر استفاده کرده بودند و ۱۴ درصد باقیمانده نوع معیار مورد استفاده را ذکر نکرده بودند (Wager 2007).

در مطالعه‌ای دیگر «صمد، خانزادا و صیدیقی» در تحلیل راهنمای نویسندگان مجلات زیست‌پزشکی پاکستان متوجه شدند که از ۳۷ مجله مورد بررسی، تنها ۱۶/۲ درصد از نشریات به‌طور کامل راهنمای نویسندگان را فراهم آورده‌اند؛ ۴۵/۹ به‌صورت مختصر به راهنمای نویسندگان اشاره کرده‌اند و در حدود یک سوم از نشریات اصلاً راهنمای نویسندگان نداشتند (Samad, Khanzada & Siddiqui 2009).

همچنین، «جایکاران، چاودا و کانتاریا» در مطالعه‌ای راهنمای نویسندگان مجلات پزشکی هندی را از حیث رعایت معیارهای اخلاقی بررسی کردند. از ۵۹ نشریه علمی پزشکی، در ۷۲/۸ درصد نشریات، معیارهای اخلاقی و حقوقی ذکر شده بود. همچنین، نتایج نشان داد که راهنمای نویسندگان نشریات نیاز به روزآمدسازی و یکدستی با معیارهای بین‌المللی دارد (Jaykaran, chavda, kantharia 2011).

«گاسپاریان، و همکاران در مطالعه‌ای با هدف بررسی روزآمدسازی دستورالعمل‌های

نویسندگان نشریات علمی نتیجه گرفتند که راهنمای نویسندگان نشریاتی با ضریب تأثیر بالا نسبت به مجلات با ضریب تأثیر پایین، از روزآمدی بیشتری برخوردار است (Gasparyan et al. 2014).
مروری بر نوشتار انجام شده در این حوزه نشان می‌دهد که راهنمای نویسندگان، به‌ویژه در نشریات علوم پزشکی بسیار مورد توجه قرار گرفته است و بر خلاف سایر حوزه‌های علوم، برای راهنمای نویسندگان این دسته از نشریات، معیارهای مدونی توسط «کمیته بین‌المللی سردبیران نشریات پزشکی» تدوین و به‌طور مستمر روزآمد می‌شود. بر این اساس، پژوهشگران کشورهای مختلف بخش راهنمای نویسندگان نشریات خود را از حیث میزان مطابقت با این معیارها سنجیده‌اند.

۳. هدف‌های پژوهش

هدف کلی این پژوهش، آگاهی از میزان رعایت معیارهای بخش راهنماهای نویسندگان در نشریات فارسی علمی - پژوهشی ایران است. این هدف کلی در سه بخش خاص‌تر یعنی شناخت میزان رعایت معیارها در حوزه‌های موضوعی مختلف، برآورد میزان تفاوت رعایت معیارها در چهار بخش مورد بررسی (کلیات، مسائل حقوقی و اخلاقی، ساختار مقاله و مشخصات ظاهری) و برآورد درجه شدت مشکلات یافت شده در راهنمای نویسندگان پیگیری خواهد شد.

۴. پرسش‌های پژوهش

۱. میزان رعایت معیارهای مورد بررسی نشریات در بخش راهنمای نویسندگان نشریات فارسی علمی - پژوهشی حوزه‌های موضوعی مختلف چقدر است؟
۲. آیا بین میزان رعایت معیارهای چهار بخش کلیات، مسائل حقوقی و اخلاقی، ساختار مقاله و مشخصات ظاهری در راهنمای نویسندگان نشریات فارسی علمی - پژوهشی حوزه‌های مختلف تفاوتی وجود دارد؟
۳. درجه شدت مشکلات هر یک از معیارهای موجود در بخش راهنمای نویسندگان نشریات فارسی علمی - پژوهشی چقدر است؟

۵. روش و جامعه پژوهش

این پژوهش از نوع پژوهش‌های توصیفی^۱ است. همچنین، برای اطلاع از رعایت یا عدم

1. descriptive research

رعایت معیارهای مورد بررسی در بخش راهنمای نویسندگان نشریات فارسی علمی- پژوهشی ایران از تحلیل محتوا استفاده شده است. جامعه پژوهش شامل کلیه نشریات علمی- پژوهشی به زبان فارسی است که در آخرین فهرست نشریات علمی- پژوهشی منتشر شده توسط وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در اسفند ماه سال ۱۳۹۲ قرار گرفته‌اند. بر اساس آمار ارائه شده توسط این وزارتخانه، در سال ۱۳۹۲ جمعاً ۷۵۵ عنوان نشریه علمی- پژوهشی منتشر شده‌اند که از میان آن‌ها، دسترسی به راهنمای نویسندگان ۵۰۱ نشریه از طریق وبسایت آن‌ها امکان پذیر شد (دسترسی در خرداد ۱۳۹۳). جدول ۱ فراوانی نشریات علمی- پژوهشی موجود و نمونه مورد مطالعه این پژوهش را به تفکیک حوزه موضوعی ارائه می‌دهد.

جدول ۱. فراوانی نشریات علمی- پژوهشی به تفکیک حوزه‌های موضوعی در جامعه و نمونه مورد بررسی

جامعه/ نمونه	حوزه موضوعی				
	فنی مهندسی	کشاورزی، علوم طبیعی و دامپزشکی	هنر و معماری	علوم پایه	علوم انسانی
جامعه	۱۱۲	۱۲۳	۲۳	۷۲	۴۲۵
نمونه در دسترس	۶۷	۸۵	۲۱	۴۳	۲۸۴

۶. گردآوری داده‌ها

به منظور گردآوری داده‌های پژوهش، ابتدا صفحه راهنمای نویسندگان نشریات پایگاه‌های اطلاعاتی معتبر (مانند الزویر، اشپرنگر، امرالد، پروکوست و غیره) مطالعه شد و معیارهایی که در راهنمای نویسندگان این نشریات مورد توجه قرار گرفته بود، استخراج گردید. علاوه بر این، پیشینه‌های مرتبط داخلی و خارجی مطالعه شد و شاخص‌ها و معیارهای مندرج در آن‌ها نیز استخراج گردید. معیارهای به دست آمده در قالب یک سیاهه بررسی در چهار گروه کلی کلیات مقاله، مسائل حقوقی و اخلاقی مقاله، ساختار مقاله و مشخصات ظاهری مقاله نهایی گردید. سپس، به منظور اطمینان از روایی سیاهه و میزان اهمیت هر معیار موجود در آن، این سیاهه بررسی در اختیار ۵ نفر از اساتید علم اطلاعات و دانش‌شناسی که از سردبیران نشریات علمی- پژوهشی بودند، قرار گرفت و از آنان خواسته شد تا به هر یک از گویه‌ها، برحسب اهمیت قرار گرفتن در راهنمای نویسندگان نشریات، نمره‌ای از ۱ تا ۵ اختصاص دهند که عدد ۱ نشان‌دهنده اهمیت کم معیار برای قرار گرفتن در راهنمای نویسندگان و عدد ۵ نشان‌دهنده اهمیت زیاد معیار بود. در نهایت، میانه نظر آنان به عنوان اهمیت هر گویه در نظر گرفته شد. در مرحله بعد، هر یک از

پژوهشگران به‌طور جداگانه با مطالعه بخش راهنمای نویسندگان نشریات علمی - پژوهشی ایران، رعایت یا عدم رعایت معیارهای موجود در سیاهه بررسی را مشخص کردند. پس از جمع‌آوری نظر هر یک از پژوهشگران، در مواردی که بین نتایج به‌دست آمده از ارزیابان اختلاف وجود داشت، این معیار در نشریه مورد نظر توسط پژوهشگران مجدداً بررسی و اجماع لازم صورت گرفت.

۷. یافته‌ها

در این بخش، یافته‌های پژوهش با توجه به هدف‌ها و سؤال‌های پژوهش، در سه بخش شناخت میزان رعایت معیارها در حوزه‌های موضوعی مختلف، برآورد میزان تفاوت رعایت معیارها در چهار بخش مورد بررسی (کلیات، مسائل حقوقی و اخلاقی، ساختار مقاله و مشخصات ظاهری) و برآورد درجه شدت مشکلات یافت شده در راهنمای نویسندگان ارائه خواهد شد.

الف. میزان رعایت معیارهای راهنمای نویسندگان نشریات علمی - پژوهشی حوزه‌های موضوعی مختلف

برای سنجش میزان رعایت معیارهای بخش راهنمای نویسندگان، از توزیع فراوانی و درصد توزیع فراوانی استفاده شد. بر این اساس، از میان شش معیار مربوط به بخش کلیات مجله‌ها، تنها معیار «نوع مقاله‌های قابل پذیرش» در حدود ۶۰ درصد نشریات رعایت شده است؛ و در مقابل، معیارهایی مانند «وجود سیاهه بررسی برای کنترل نهایی اقدامات و فعالیت‌های نویسندگان پیش از ارسال مقاله» در ۹۹/۸ درصد و «ذکر مراحل داوری و فرایند پذیرش یا رد مقاله» در ۷۱/۳ درصد نشریات رعایت نگردیده است. علاوه بر این، زبان مقاله‌های قابل پذیرش، موضوعات مقاله‌ها و امکان تماس با نشریه به ترتیب در ۶۶/۵، ۶۲/۳ و ۵۵/۳ درصد از نشریات رعایت نشده‌اند (جدول ۲).

جدول ۲. توزیع فراوانی رعایت یا عدم رعایت معیارهای مربوط به بخش کلیات راهنمای نویسندگان در نشریات علمی - پژوهشی ایران

کلیات	رعایت نشده است		رعایت شده است	
	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی
موضوعات و حوزه‌های مقاله‌های مورد پذیرش مجله	۳۱۲	۶۲/۳	۱۸۹	۳۷/۷
نوع مقاله‌های قابل پذیرش (مانند علمی - پژوهشی، علمی - ترویجی، مروری، ترجمه‌ای و غیره)	۲۰۲	۴۰/۳	۲۹۹	۵۹/۷
زبان یا زبان‌های مقاله‌های قابل پذیرش (مانند فارسی، انگلیسی، فرانسه و غیره)	۳۳۳	۶۶/۵	۱۶۸	۳۳/۵
مراحل داوری و فرایند پذیرش یا رد مقاله	۳۵۷	۷۱/۳	۱۴۴	۲۸/۷
سیاهه بررسی برای کنترل نهایی اقدامات و فعالیت‌های نویسندگان پیش از ارسال مقاله	۵۰۰	۹۹/۸	۱	۰/۲
امکان تماس با مجله به شیوه‌های مختلف (مانند تلفن، دورنگار، پست، پست الکترونیکی و وبسایت)	۲۷۷	۵۵/۳	۲۲۴	۴۴/۷
میانگین	۳۳۰	۶۶/۰	۱۷۱	۳۴/۰

در بخش مسائل حقوقی و اخلاقی، از میان پنج معیار موجود تنها معیار «حفظ اصالت اثر» در ۷۳/۱ درصد مجله‌ها رعایت شده است؛ ولی، معیارهایی چون «تعیین شیوه دسترسی کاربران به مقاله» در ۹۹/۸ درصد مجله‌ها، «ناقص نبودن مقاله با حقوق و منافع فرد یا گروه» در ۹۷/۲ درصد، «تعهد به رعایت قوانین و الزامات نشریه پس از پذیرش مقاله» در ۹۶/۲ درصد و «ذکر منبع تأمین مالی مقاله در صورت حمایت مالی» در ۸۷/۸ درصد مجله‌ها رعایت نشده‌اند (جدول ۳).

جدول ۳. توزیع فراوانی رعایت یا عدم رعایت معیارهای مربوط به بخش مسائل حقوقی و اخلاقی راهنمای نویسندگان در نشریات علمی - پژوهشی ایران

مسائل حقوقی و اخلاقی	رعایت نشده است		رعایت شده است	
	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی
مقاله‌های نویسندگان نباید ناقض حقوق و منافع هیچ فرد، گروه یا نهادی باشد	۴۸۷	۹۷/۲	۱۴	۲/۸
اصالت اثر حفظ شده باشد (برای مثال، قبلاً یا همزمان برای مجله دیگری فرستاده نشده باشد و یا به زبان دیگری چاپ نشده باشد)	۱۳۵	۲۶/۹	۳۶۶	۷۳/۱
چنانچه مقاله توسط نهاد یا ارگانی تأمین مالی شده است، حتماً در مقاله ذکر شود	۴۴۰	۸۷/۸	۶۱	۱۲/۲

مسائل حقوقی و اخلاقی			
رعایت نشده است		رعایت شده است	
فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
۵۰۰	۹۹/۸	۱	۰/۲
شیوه دسترسی کاربران به مقاله (دسترسی آزاد یا اشتراکی) توسط مؤلف تعیین شود			
۴۸۲	۹۶/۲	۱۹	۳/۸
نویسندگان، متعهد به رعایت قوانین و الزامات مجله پس از پذیرش مقاله هستند			
۴۰۹	۸۲/۰	۹۲	۱۸/۰
میانگین			

در بخش ساختار مقاله، وضعیت راهنمای نویسندگان نشریات مطلوب تر به نظر می‌رسد: از ۱۶ معیار این بخش، معیارهایی چون «نکاتی که در چکیده فارسی و لاتین باید لحاظ شود» در ۸۹/۲ درصد و «نحوه درج اطلاعات مربوط به نویسندگان» در ۸۳/۸ درصد نشریات لحاظ شده‌اند. از میان معیارهای مربوط به این بخش، کمترین موارد رعایت شده شامل «چگونگی درج کوته‌نوشت‌ها و اختصارات» با ۹۷/۲ درصد، «شیوه نامه مورد استفاده نویسندگان برای نگارش مقاله» با ۹۰/۶ درصد و «حداکثر تعداد کلمات مقاله» با ۸۴/۶ درصد است (جدول ۴).

جدول ۴. توزیع فراوانی رعایت یا عدم رعایت معیارهای مربوط به بخش ساختار مقاله راهنمای نویسندگان در نشریات علمی - پژوهشی ایران

ساختار مقاله			
رعایت نشده است		رعایت شده است	
فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
۱۸۲	۳۶/۴	۳۱۸	۶۳/۶
ارکان و قسمت‌هایی که مقاله باید داشته باشد			
۱۱۳	۲۲/۶	۳۸۸	۷۷/۴
قالب مقاله‌های ارسالی (به صورت چاپی، الکترونیکی یا هردو)			
۳۱۹	۶۳/۷	۱۸۲	۳۶/۳
اطلاعات ضروری که باید در صفحه عنوان ذکر شود			
۳۷۹	۷۵/۸	۱۲۲	۲۴/۲
نکاتی که در عنوان مقاله باید لحاظ شود (مانند تعداد کلمات و ساختار)			
۸۱	۱۶/۲	۴۲۰	۸۳/۸
نحوه درج اطلاعات مربوط به نویسندگان (مانند نام، نام خانوادگی، رتبه علمی، اطلاعات تماس)			
۵۴	۱۰/۸	۴۴۷	۸۹/۲
نکاتی که در چکیده فارسی و لاتین باید لحاظ شود (مانند تعداد کلمات، ساختار)			
۱۵۱	۳۰/۱	۳۵۰	۶۹/۹
نکاتی که در واژه‌های کلیدی باید منظور شود (مانند تعداد کلیدواژه‌ها و شکل جمع یا مفرد آن‌ها)			
۱۵۲	۳۰/۳	۳۴۹	۶۹/۷
حداکثر تعداد صفحات مقاله			

رعایت نشده است		رعایت شده است		ساختار مقاله
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۱۵/۴	۷۹	۸۴/۶	۴۲۲	حداکثر تعداد کلمات مقاله
۹/۴	۴۷	۹۰/۶	۴۵۴	شیوه‌نامه مورد استفاده نویسندگان برای نگارش مقاله
۲/۸	۱۴	۹۷/۲	۴۸۷	چگونگی درج کتبه‌نوشته‌ها و اختصارات
۴۱/۵	۲۰۸	۵۸/۵	۲۹۳	چگونگی درج پانویس‌ها و معادل لاتین اصطلاح‌ها
۴۶/۳	۲۳۲	۵۳/۷	۲۶۹	دستورالعمل تدوین جدول‌ها، نمودارها و عکس‌ها
۹۰/۸	۴۵۵	۹/۲	۴۶	شیوه‌نامه مورد استفاده برای استناد (درون‌متنی و برون‌متنی)
۸۷/۸	۴۴۰	۱۲/۲	۶۱	نمونه‌هایی از شیوه استناد به منابع مختلف (مانند کتاب، مقاله، پایان‌نامه و غیره)
۲۴/۰	۱۲۰	۷۶/۰	۳۸۱	ضوابطی که نویسندگان برای تقدیر و تشکر از دیگران بایستی رعایت کنند
۵۲/۰	۲۶۱	۴۸/۰	۲۴۰	میانگین

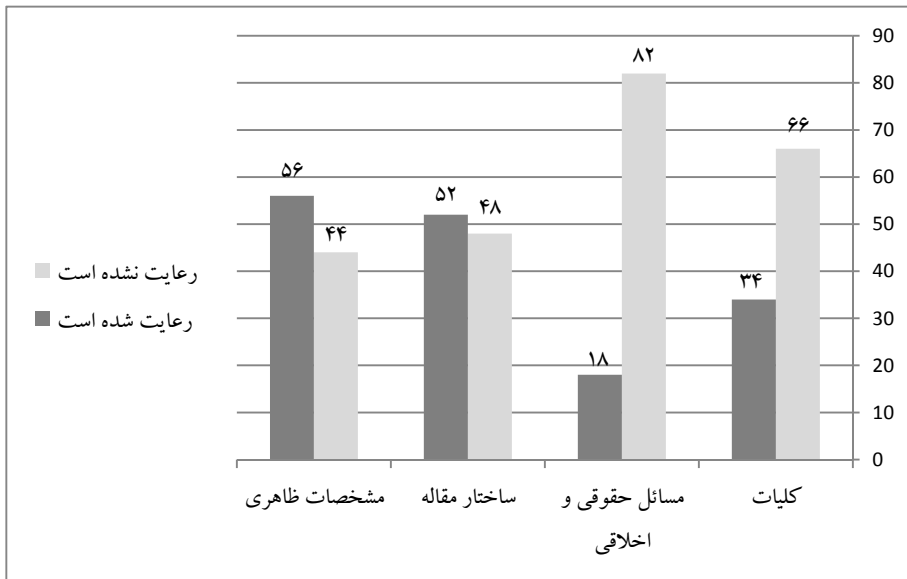
در بخش مشخصات ظاهری نیز، همان‌گونه که جدول ۵ نشان می‌دهد، از بین پنج معیار در نظر گرفته شده، اکثر معیارها تنها در نیمی از راهنمای نویسندگان نشریات لحاظ شده‌اند.

جدول ۵. توزیع فراوانی رعایت یا عدم رعایت معیارهای مربوط به بخش مشخصات ظاهری راهنمای نویسندگان در نشریات علمی - پژوهشی ایران

رعایت نشده است		رعایت شده است		مشخصات ظاهری
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۵۴/۹	۲۷۵	۴۵/۱	۲۲۶	اندازه کاغذ
۴۸/۳	۲۴۲	۵۱/۷	۲۵۹	اندازه حاشیه‌های صفحه‌ها
۶۸/۱	۳۴۱	۳۱/۹	۱۶۰	نوع قلم مناسب
۶۶/۷	۳۳۴	۳۳/۳	۱۶۷	اندازه قلم مناسب برای هر جزء از مقاله
۴۴/۱	۲۲۱	۵۵/۹	۲۸۰	فاصله بین خطوط
۵۶/۰	۲۸۳	۴۴/۰	۲۱۸	میانگین

در مجموع، اگر بخش‌های چهارگانه راهنمای نویسندگان را از حیث فراوانی میزان رعایت معیارها با یکدیگر مقایسه نمایم، می‌توان گفت که بیشترین معیارهای رعایت نشده راهنمای

نویسندگان نشریات در بخش مسائل حقوقی و اخلاقی (۸۲/۰ درصد) و کلیات راهنمای نویسندگان (۶۶/۰ درصد) است. همچنین، معیارهای دو بخش ساختار مقاله و مشخصات ظاهری نیز به ترتیب در ۴۸ و ۴۴ درصد از نشریات مورد بررسی رعایت نشده‌اند (نمودار ۱). بر این اساس، می‌توان نتیجه گرفت که در مجموع، معیارهای مورد بررسی ۶۰ درصد رعایت نشده‌اند و فقط ۴۰ درصد از آن‌ها در راهنمای نویسندگان لحاظ شده‌اند.

نمودار ۱. میزان رعایت یا عدم رعایت معیارهای بخش‌های چهارگانه راهنمای نویسندگان

در نشریات علمی - پژوهشی ایران

ب. تفاوت میزان رعایت معیارهای چهار بخش کلیات، مسائل حقوقی و اخلاقی، ساختار مقاله و مشخصات ظاهری در راهنمای نویسندگان نشریات حوزه‌های مختلف

به‌منظور بررسی تفاوت در میزان رعایت معیارهای چهار بخش کلیات، مسائل حقوقی و اخلاقی، ساختار مقاله و مشخصات ظاهری در نشریات حوزه‌های هنر و معماری، علوم کشاورزی منابع طبیعی و دامپزشکی، علوم پایه، فنی و مهندسی، و علوم انسانی از آزمون تحلیل واریانس یکراهه استفاده شد.

جدول ۶ به آزمون مفروضه همگنی واریانس‌ها می‌پردازد. همان‌گونه که مشاهده می‌شود با توجه به اینکه در بخش‌های کلیات و ساختار مقاله همگنی واریانس‌ها رعایت گردیده است ($P > 0.05$)، می‌توان از آزمون تحلیل واریانس یکراهه استفاده نمود؛ ولی در مورد مسائل حقوقی و

اخلاقی و مشخصات ظاهری مقالات، با توجه به عدم رعایت همگنی واریانس‌ها ($P < 0/05$)، برای مقایسه میانگین مسائل حقوقی و اخلاقی و مشخصات ظاهری از آزمون ناپارامتریک «کروسکال-والیس» استفاده می‌شود.

جدول ۶. شاخص آماری آزمون لوین جهت بررسی همگنی واریانس‌ها

شاخص‌های توصیفی	متغیرهای پژوهش		
	کلیات	مسائل حقوقی و اخلاقی	ساختار مقاله
لوین	۰/۸۲۹	۴/۴۲۹	۱/۱۱۰
درجه آزادی بین گروه‌ها	۴	۴	۴
درجه آزادی درون گروه‌ها	۴۹۶	۴۹۶	۴۹۶
سطح معناداری	۰/۵۰۷	۰/۰۰۲	۰/۳۵۱

نتایج تحلیل واریانس یکراهه (جدول ۷) نشان داد که بخش کلیات و ساختار مقاله در راهنمای نویسندگان نشریه‌های حوزه‌های مختلف با یکدیگر تفاوت معناداری دارند ($P < 0/0001$).

جدول ۷. شاخص‌های استنباطی آزمون تحلیل واریانس یکراهه

متغیرهای پژوهش	منابع	مجموع مجدورات	درجه آزادی	میانگین مجدورات	F	سطح معناداری
کلیات	بین گروه‌ها	۶۰/۱۳۱	۴	۱۵/۰۳۳	۷/۹۰۰	۰/۰۰۰
	درون گروه‌ها	۹۴۳/۸۱۳	۴۹۶	۱/۹۰۳		
	مجموع	۱۰۰۳/۹۴۴	۵۰۰			
ساختار مقاله	بین گروه‌ها	۴۸۸/۷۹۶	۴	۱۲۲/۱۹۹	۱۶/۸۲۵	۰/۰۰۰
	درون گروه‌ها	۳۵۸۰/۷۰۸	۴۹۶	۷/۲۶۳		
	مجموع	۴۰۶۹/۵۰۴	۵۰۰			

جهت بررسی اینکه تفاوت معنادار بین کدام حوزه‌های موضوعی وجود دارد، از آزمون تعقیبی «شفه» استفاده گردید. نتایج نشان داد که میزان رعایت معیارهای بخش کلیات در راهنمای نویسندگان نشریات حوزه علوم پایه نسبت به فنی - مهندسی و علوم انسانی بیشتر است. همچنین، نتایج نشان داد که معیارهای بخش ساختار مقاله در راهنمای نویسندگان نشریات گروه هنر و

کشاورزی نسبت به فنی- مهندسی و علوم انسانی، بیشتر رعایت گردیده‌اند (جدول ۸).

جدول ۸. شاخص‌های آزمون تعقیبی «شفه» جهت بررسی معناداری متغیرهای کلیات و ساختار مقاله در حوزه‌های مختلف

متغیرهای پژوهش	گروه‌های مورد مقایسه	تفاضل میانگین‌ها	خطای معیار	سطح معناداری	حدود فاصله اطمینان در سطح ۹۵ درصد	
					حد پایین	حد بالا
کلیات	علوم پایه در مقایسه با فنی-مهندسی	* ۱/۴۰۱	۰/۲۶۹	۰/۰۰۰	۰/۵۶۸	۲/۲۳۴
		* ۰/۹۹۹	۰/۲۲۶	۰/۰۰۱	۰/۳۰۱	۱/۶۹۷
ساختار مقاله	هنر در مقایسه با فنی-مهندسی	* ۲/۵۳۸	۰/۶۷۷	۰/۰۰۸	۰/۴۴۶	۴/۶۲۹
	هنر در مقایسه با علوم انسانی	* ۲/۸۰۹	۰/۶۰۹	۰/۰۰۰	۰/۹۲۵	۴/۶۹۴
	کشاورزی در مقایسه با فنی-مهندسی	* ۲/۱۰۹	۰/۴۴۴	۰/۰۰۰	۰/۷۳۶	۳/۴۸۱
علوم انسانی	کشاورزی در مقایسه با فنی-مهندسی	* ۲/۳۸۰	۰/۳۳۳	۰/۰۰۰	۱/۳۵۱	۳/۴۱۰

علاوه بر این، در مورد دو بخش مسائل حقوقی و اخلاقی و مشخصات ظاهری در راهنمای نویسندگان نشریات، نتایج آزمون «کروسکال-والیس» نشان داد که در دو بخش پیش گفته در راهنمای نویسندگان نشریات حوزه‌های مختلف تفاوت معناداری وجود دارد ($P < ۰/۰۰۰۱$) (جدول ۹).

جدول ۹. شاخص‌های استنباطی آزمون «کروسکال-والیس»

متغیرهای پژوهشی	مجذور خی	درجه آزادی	سطح معناداری
مسائل حقوقی و اخلاقی	۲۷/۷۱۲	۴	۰/۰۰۰
مشخصات ظاهری	۵۵/۱۳۵	۴	۰/۰۰۰

مروری بر جدول ۱۰ نشان می‌دهد که میانگین رتبه‌ها در بخش مسائل حقوقی و اخلاقی در

حوزه علوم انسانی بیشتر از سایر حوزه‌ها و در بخش مشخصات ظاهری در حوزه کشاورزی بیشتر از سایر حوزه‌هاست؛ بدین معنا که مسائل حقوقی و اخلاقی در حوزه علوم انسانی بیش از سایر حوزه‌ها و مشخصات ظاهری در حوزه کشاورزی بیش از سایر حوزه‌ها رعایت گردیده است.

جدول ۱۰. شاخص‌های توصیفی آزمون ناپارمتریک «کروسکال-والیس»

متغیرهای پژوهش	شاخص‌های توصیفی	گروه‌های تحصیلی			
		هنر	علوم پایه	کشاورزی	مهندسی
مسائل حقوقی	حجم نمونه	۲۱	۴۳	۸۵	۶۷
و اخلاقی	میانگین رتبه‌ها	۲۸۳/۸۳	۲۵۷/۲۷	۲۷۲/۸۹	۱۷۷/۷۳
مشخصات	حجم نمونه	۲۱	۴۳	۸۵	۶۷
ظاهری	میانگین رتبه‌ها	۱۸۱/۸۸	۲۷۸/۰۱	۳۳۴/۱۹	۲۸۸/۱۳

ج. بررسی درجه شدت مشکلات هر یک از معیارهای موجود در بخش راهنمای نویسندگان نشریات علمی - پژوهشی

همان‌گونه که در بخش گردآوری داده‌ها نیز به‌طور مفصل اشاره شد، به‌منظور بررسی درجه شدت مشکلات معیارهای به‌کار رفته در راهنمای نویسندگان نشریات، سیاهه بررسی با تعدادی گویه در اختیار پنج نفر از متخصصان علم اطلاعات و دانش‌شناسی، که سردبیری نشریات علمی - پژوهشی را برعهده داشتند، قرار گرفت و پس از جمع‌آوری نظرات آن‌ها در مورد اهمیت هر معیار، میانه نظر آن‌ها به‌عنوان اهمیت هر گویه در نظر گرفته شد. در مرحله بعد درجه شدت مشکلات مربوط به هر معیار از طریق فرمول زیر محاسبه شد:

$$\text{درجه شدت مشکلات} = \frac{\text{میانه نظر سردبیران} * \text{تعداد موارد رعایت نشده}}{\text{تعداد کل نشریات}}$$

لازم به ذکر است که درجه شدت مشکلات به‌دست آمده برای هر معیار، عددی بین صفر تا پنج است و هر چه این عدد بزرگ‌تر باشد، شدت مشکلات هم بیشتر است.

جدول ۱۱. میانه نظر سردبیران و میانگین درجه شدت مشکلات هر یک از معیارهای چهار بخش راهنمای نویسندگان

کلیات	میانه نظر سردبیران	تعداد موارد رعایت نشده	درجه شدت مشکل
۱ موضوعات و حوزه‌های مورد پذیرش مجله	۵	۳۱۲	۳/۱۱
۲ نوع مقالات قابل پذیرش (مانند علمی- پژوهشی، علمی- ترویجی، مروری، ترجمه‌ای و غیره)	۵	۲۰۲	۲/۰۱
۳ زبان یا زبان‌های قابل پذیرش (مانند فارسی، انگلیسی، فرانسه و غیره)	۵	۳۳۳	۳/۳۲
۴ مراحل داوری و فرایند پذیرش یا رد مقاله	۴	۳۵۷	۲/۸۵
۵ سیاهه بررسی برای کنترل نهایی اقدامات و فعالیت‌های نویسندگان پیش از ارسال مقاله	۳	۵۰۰	۲/۹۹
۶ امکان تماس با مجله به شیوه‌های مختلف (مانند تلفن، دورنگار، پست، پست الکترونیکی و وبسایت)	۴	۲۷۷	۲/۲۱
میانگین درجه شدت			۲/۷۵
مسائل حقوقی و اخلاقی	میانه نظر سردبیران	تعداد موارد رعایت نشده	درجه شدت مشکل
۷ مقاله‌ها نباید ناقض حقوق و منافع هیچ فرد، گروه یا نهادی باشد	۵	۴۸۷	۴/۸۶
۸ اصالت اثر حفظ شده باشد (برای مثال، قبلاً یا همزمان برای مجله دیگری فرستاده نشده باشد و یا به زبان دیگری چاپ نشده باشد)	۵	۱۳۵	۱/۳۵
۹ چنانچه مقاله توسط نهاد یا ارگانی تأمین مالی شده است، حتماً در مقاله ذکر شود	۴	۴۴۰	۳/۵۱
۱۰ شیوه دسترسی کاربران به مقاله (دسترسی آزاد یا اشتراکی) توسط مؤلف تعیین شود	۴	۵۰۰	۳/۹۹
۱۱ نویسندگان متعهد به رعایت قوانین و الزامات مجله پس از پذیرش مقاله هستند	۵	۴۸۲	۴/۸۱
میانگین درجه شدت			۳/۷۰
ساختار مقاله	میانه نظر سردبیران	تعداد موارد رعایت نشده	درجه شدت مشکل
۱۲ ارکان و قسمت‌هایی که مقاله باید داشته باشد	۵	۱۸۲	۱/۸۲
۱۳ قالب مقاله‌های ارسالی (به صورت چاپی، الکترونیکی یا هر دو)	۵	۱۱۳	۱/۱۳

ساختار مقاله	میانة نظر سردبیران	تعداد موارد رعایت نشده	درجه شدت مشکل
۱۴ اطلاعات ضروری که باید در صفحه عنوان ذکر شود	۵	۳۱۹	۳/۱۸
۱۵ نکاتی که در عنوان مقاله باید لحاظ شود (مانند تعداد کلمات و ساختار)	۴	۳۷۹	۲/۲۳
۱۶ نحوه درج اطلاعات مربوط به نویسندگان (مانند نام، نام خانوادگی، رتبه علمی، اطلاعات تماس)	۵	۸۱	۰/۸۱
۱۷ نکاتی که در چکیده فارسی و لاتین باید لحاظ شود (مانند تعداد کلمات، ساختار)	۵	۵۴	۰/۵۴
۱۸ نکاتی که در واژه‌های کلیدی باید منظور شود (مانند تعداد کلیدواژه‌ها و شکل جمع یا مفرد آن‌ها)	۴	۱۵۱	۱/۲۰
۱۹ حداکثر تعداد صفحات مقاله	۴	۱۵۲	۱/۲۱
۲۰ حداکثر تعداد کلمات مقاله	۴	۴۲۲	۳/۳۷
۲۱ شیوه‌نامه مورد استفاده نویسندگان برای نگارش مقاله	۵	۴۵۴	۴/۵۳
۲۲ چگونگی درج کوتاه‌نوشت‌ها و اختصارات	۵	۴۸۷	۴/۸۶
۲۳ چگونگی درج پانویس‌ها و معادل لاتین اصطلاحات	۵	۲۹۳	۲/۹۲
۲۴ دستورالعمل تدوین جدول‌ها، نمودارها و عکس‌ها	۵	۲۶۹	۲/۶۸
۲۵ شیوه‌نامه مورد استفاده برای استناد (درون‌متنی و برون‌متنی)	۵	۴۶	۰/۴۵
۲۶ نمونه‌هایی از شیوه استناد به منابع مختلف (مانند کتاب، مقاله، پایان‌نامه و غیره)	۵	۶۱	۰/۶۰
۲۷ ضوابطی که نویسندگان برای تقدیر و تشکر از دیگران بایستی رعایت کنند	۴	۳۸۱	۳/۰۴
میانگین درجه شدت			۳/۱۶
مشخصات ظاهری	میانة نظر سردبیران	تعداد موارد رعایت نشده	درجه شدت مشکل
۲۸ اندازه کاغذ	۳	۲۲۶	۱/۳۵
۲۹ اندازه حاشیه‌های صفحه‌ها	۳	۲۵۹	۱/۵۵
۳۰ نوع قلم مناسب	۴	۱۶۰	۱/۲۷
۳۱ اندازه قلم مناسب برای هر جزء از مقاله	۴	۱۶۷	۱/۳۳
۳۲ فاصله بین خطوط	۳	۲۸۰	۱/۶۷
میانگین درجه شدت			۱/۴۳

همان‌گونه که جدول ۱۱ نشان می‌دهد از بین معیارهای چهار بخش راهنمای نویسندگان، بخش مسائل حقوقی و اخلاقی با میانگین درجه شدت ۳/۷۰ و پس از آن بخش ساختار مقاله با میانگین درجه شدت ۳/۱۶ دارای مهم‌ترین مشکلات هستند. عدم رعایت معیارهای مربوط به هر یک از این بخش‌ها در راهنمای نویسندگان با توجه به اهمیت آن‌ها نشان می‌دهد که برطرف نمودن این مشکلات اهمیت اساسی دارد و بایستی در اولویت حل مشکلات قرار گیرند.

به‌طور کلی، در بین معیارهای بخش‌های مختلف راهنمای نویسندگان مجله‌ها، معیارهای «بیان این نکته که مقاله نباید ناقص حقوق فرد یا گروهی باشد» با درجه شدت ۴/۸۶، «چگونگی درج کوته‌نوشت‌ها و اختصارات» با درجه شدت ۴/۸۶، «نویسندگان متعهد به رعایت قوانین و الزامات مجله پس از پذیرش مقاله هستند» با درجه شدت ۴/۸۱ و «شیوه‌نامه مورد استفاده نویسندگان برای نگارش مقاله» با درجه شدت ۴/۵۳ بیشترین مشکلات را دارند. به‌عبارت دیگر، این چهار معیار از جمله معیارهایی هستند که علی‌رغم اهمیت زیادی که دارند، در راهنمای نویسندگان مجله‌ها لحاظ نشده‌اند.

همچنین، نگاهی به هر یک از بخش‌های چهارگانه نشان می‌دهد که در بخش کلیات، «مشخص نمودن زبان یا زبان‌های مورد پذیرش مقاله» با درجه شدت ۳/۳۲ و «موضوعات و حوزه‌های مورد پذیرش» با درجه شدت ۳/۱۱ از جمله معیارهایی هستند که درجه شدت بیشتر از ۳ دارند؛ به‌عبارتی، درجه شدت آن‌ها از میانگین مشکلات یافت‌شده بیشتر است. در بخش مسائل حقوقی و اخلاقی، «مشخص شدن شیوه دسترسی کاربران به مقاله توسط مؤلف» با درجه شدت ۳/۹۹، و «ذکر منبع تأمین مالی در صورت انجام حمایت مالی توسط ارگان‌ها و سازمان‌ها» با درجه شدت ۳/۵۱ حائز مهم‌ترین مشکلات هستند. علاوه بر این، در بخش ساختار مقاله، «حداکثر تعداد کلمات» با درجه شدت ۳/۳۷، «مشخص نمودن اطلاعات ضروری که در صفحه عنوان باید ذکر شود» با درجه شدت ۳/۱۸، «بیان ضوابطی که نویسندگان برای تقدیر و تشکر از دیگران بایستی رعایت کنند» با درجه شدت ۳/۰۴ از جمله معیارهایی هستند که عدم رعایت آن‌ها در راهنمای نویسندگان منجر به مشکل اساسی گردیده و برطرف نمودن آن‌ها اهمیت اساسی دارد و بایستی در اولویت حل مشکلات قرار گیرند.

۸. بحث و نتیجه‌گیری

در این پژوهش، بخش راهنمای نویسندگان نشریات فارسی علمی-پژوهشی ایران از حیث رعایت معیارهای بین‌المللی ارزیابی شد. با مرور یافته‌ها و تأمل در آن‌ها می‌توان به نتایجی دست یافت که در ادامه به آن‌ها پرداخته خواهد شد. اما، پیش از آن لازم است به یک نکته مهم اشاره

شود. همان‌طور که پیش از این در بخش مربوط به روش و جامعه پژوهش اشاره شد، جامعه پژوهش حاضر را ۷۵۵ نشریه علمی - پژوهشی مورد تأیید وزارت علوم، تحقیقات و فناوری تشکیل داده‌اند. از این تعداد، علی‌رغم کاوش‌های دقیق و مکرر نویسندگان این مقاله، راهنمای نویسندگان ۵۰۱ نشریه دسترس‌پذیر بودند و دسترسی به سایر نشریات (۲۵۴ مورد باقیمانده) به دلایل مختلف، از جمله نداشتن وب‌سایت اختصاصی نشریه، نمایه‌نشدن در وب و یا حتی نبود راهنمای نویسندگان در سایت‌های آن‌ها، میسر نگردید. بنابراین، ضمن اینکه دسترس‌پذیری نبود راهنمای نویسندگان یک سوم از مجله‌ها به خودی خود قابل تأمل است، باید در تحلیل یافته‌ها و نتایج، که در سطرهای آتی به آن‌ها اشاره می‌شود، به این مسئله توجه شود.

بنا بر یافته‌های پژوهش، در راهنمای نویسندگان نشریات مورد بررسی، در مجموع ۴۰ درصد از معیارهای لازم رعایت شده‌اند؛ در صورتی که مطالعات مشابه بین‌المللی این رقم را از حداقل ۵۱ تا حداکثر ۸۵ درصد گزارش کرده‌اند (Wager 2007; Samad, Khanzada & Siddiqui 2009; Jaykaran, chavda, kantharia 2011).

بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت که راهنماهای نویسندگان نشریات ایران حتی با حداقل‌های بین‌المللی هم فاصله دارند. این در حالی است که اگر یک سوم نشریاتی را که راهنمای آن‌ها دسترس‌پذیر نبود به این ارقام بیفزاییم، وضعیت از این هم به مراتب بدتر خواهد شد.

همچنین، یافته‌ها نشان داد که از میان بخش‌های چهارگانه مورد بررسی (کلیات، مسائل حقوقی و اخلاقی، ساختار مقاله و مشخصات ظاهری) بخش‌های مشخصات ظاهری با ۵۶ درصد و مسائل حقوقی و اخلاقی با ۱۸ درصد رعایت معیارها، به ترتیب بهترین و بدترین وضعیت را داشتند. بخش‌های ساختار مقاله با ۵۲ درصد و کلیات با ۳۴ درصد رعایت معیارها، در وضعیت میانه بودند؛ اما، از نظر درجه شدت مشکلات به دست آمده، که نشانگر اهمیت هر بخش است، شرایط تقریباً معکوس است؛ به گونه‌ای که مسائل حقوقی و اخلاقی با میانگین ۳/۷۰ بیشترین و مشخصات ظاهری با ۱/۴۳ کمترین نمره را داشتند. بخش‌های ساختار مقاله با ۳/۱۶ و کلیات با ۲/۷۵ در بین این دو گروه قرار گرفتند. این یافته‌ها بیان‌کننده این واقعیت است که در راهنمای نویسندگان نشریات مورد بررسی بیش از آنکه به جنبه‌های اساسی مانند مسائل حقوقی و اخلاقی پرداخته شده باشد، به موارد جانبی مانند مشخصات ظاهری پرداخته شده است.

بی‌توجهی به مسائل حقوقی و اخلاقی و آگاه‌نساختن نویسندگان نسبت به تعهدات آن‌ها و مقررات نشریه، از دو جهت مشکل‌آفرین است: اول اینکه، بنا بر مطالعات انجام‌شده بین‌نمره رعایت مسائل اخلاقی با رتبه و ضریب تأثیر مجله‌ها، که بیان‌کننده کیفیت مجله‌ها هستند، ارتباط مستقیم وجود دارد (Salamat, Sobhani & Mallaei 2013; Gasparyan et al. 2014). بنابراین،

آسیب‌های وارد شده تنها به امور اخلاقی و حقوقی ختم نمی‌شوند؛ و دوم اینکه، فراهم کردن دستورالعمل‌های جامع و سخت‌گیرانه، می‌تواند مانع از وقوع بسیاری از خطاها و بی‌اخلاقی‌های رایج در جامعه علمی امروز شود. شاید اگر یکی از دلایل اصلی شیوع بی‌اخلاقی‌ها در میان پژوهشگران را تسامح دست‌اندرکاران نشریات نسبت به این مسئله مهم بدانیم، چندان هم گزاف نگفته‌ایم.

همچنین، طبق بررسی‌های نویسندگان، با وجود تلاش‌های صورت گرفته توسط برخی از نهادهای دست‌اندرکار، هنوز برای نشریات علمی کشور راهنماها و دستورالعمل‌های مناسب تدوین نشده است. هرچند نشریات رشته‌های مختلف ممکن است نیاز به دستورالعمل‌ها و راهنماهای اختصاصی داشته باشند؛ اما، بسیاری از اصول و قواعد در اکثر آن‌ها مشترک‌اند. نهادهای متولی این امر، به‌ویژه کمیسیون بررسی نشریات علمی کشور، باید علاوه بر تهیه راهنماها و دستورالعمل‌های مذکور و روزآمد نگه‌داشتن آن‌ها، بر کیفیت نشریات از این حیث نظارت داشته باشند؛ همچنین، با برگزاری دوره‌های آموزشی برای مسئولان اجرایی نشریات (مانند سردبیران، مدیران داخلی، و جز آن‌ها) آنان را با مباحث مرتبط و مهم‌ترین چالش‌های پیش‌رو آشنا سازند. در انتها باید یادآوری کنیم که کشف معیارهای کلی و جزئی راهنمای نویسندگان نشریات علمی متناسب با حوزه‌های موضوعی و رشته‌های مختلف، و همین‌طور مطالعه دقیق‌تر جنبه‌های اخلاقی - حقوقی راهنمای نویسندگان نشریات از جمله زمینه‌های موضوعی است که خلأ آن‌ها به‌خوبی احساس می‌شود و در پژوهش‌های آینده می‌تواند مورد بررسی پژوهشگران قرار گیرد.

فهرست منابع

- پاشانی‌زاد، حسین، غلامرضا فدائی، عباس حری، و حمیدرضا حسن‌آبادی. ۱۳۹۰. بررسی تأثیر استنادی مقاله‌های مجلات علمی - پژوهشی فارسی‌زبان ایران. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی* ۱۷ (۲): ۲۶۳-۲۸۴.
- ستوده، هاجر، فاطمه رزمجو، و لیلا زارع. ۱۳۸۸. ارزیابی چگونگی معرفی مجلات علمی - پژوهشی ایران در اینترنت بر اساس استانداردهای بین‌المللی: با تأکید بر ویژگی‌های مؤثر بر نمایانی مجلات علمی. *فصلنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی* ۱۲ (۴): ۲۰۵-۲۲۹.
- عقیلی، ابوالقاسم، محمدرضا امینی‌پور، محمدحسین احمدیه، و امید بیکی. ۱۳۸۶. ارزیابی مجلات علمی - پژوهشی دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور از طریق تحلیل مجموعه ارجاعات به مقالات منتشر شده سال‌های ۱۳۷۶ لغایت ۱۳۷۹. *حکیم* ۱۰ (۱): ۳۶-۴۲.
- فرشته‌نژاد، سیدمحمد، سیدعباس متولیان، مازیار مرادی لاکه، ساره‌ناز عقیلی، و آذین شفیعی ثابت. ۱۳۸۹. مقایسه شاخص‌های کمی و کیفی مجلات علمی - پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی ایران با مجلات علمی - پژوهشی برگزیده کشور در طی سال‌های ۸۸-۱۳۸۶. *مجله علوم پزشکی رازی* ۱۷ (۷۷): ۴۰-۵۴.

فهرست نشریات معتبر وزارت علوم، تحقیقات و فناوری. از پایگاه استنادی علوم جهان اسلام:
http://www.isc.gov.ir/Iran_journal.aspx (دسترسی در ۱۳۹۳/۱۰/۳).

- گیلوری، عباس. ۱۳۸۵. طرح تدوین استاندارد نشر مجلات الکترونیکی فارسی. پایان‌نامه دکتری، دانشگاه شیراز.
- Gasparyan, AY, L. Ayyvazyan, SV. Gorin, and GD. Kitas. 2014. Upgrading instructions for authors of scholarly journals. *Croat Med J* 55 (3): 271-80.
- Jaykaran, Yadav, N, Chavda and N D Kantharia. 2011. Survey of "instructions to authors" of Indian medical journals for reporting of ethics and authorship criteria. *Indian J Med Ethics* 8 (1): 36-8.
- Salamat, F, A. R Sobhani and M. Mallaei. 2013. Quality of publication ethics in the instructions to the authors of Iranian journals of medical sciences. *Iranian Journal of Medical Science* 38: 57-61.
- Samad, A., T. W. Khanzada, and A. A.Siddiqui. 2009. Do the instructions to authors of Pakistani medical journals convey adequate guidance for authorship criteria? *Pakistan Journal of Medical Science* 25: 879-882.
- Wager, E. 2007. Do medical journals provide clear and consistent guidelines for authorship? *Medscape General Medicine* 9 (3): 9-16.

جواد عباس‌پور

متولد سال ۱۳۵۶، دارای مدرک تحصیلی دکتری در رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی از دانشگاه تهران است. ایشان هم‌اکنون استادیار گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه شیراز است.

مسائل و چالش‌های بازیابی زبان فارسی، کتابخانه‌های دیجیتال، اطلاعات و ارتباطات و روش‌های پژوهش در علم اطلاعات و دانش‌شناسی از جمله علایق پژوهشی وی است.

مهديه میرزاییگی

متولد سال ۱۳۶۰، دارای مدرک تحصیلی دکتری در رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی از دانشگاه فردوسی مشهد است. ایشان هم‌اکنون استادیار گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه شیراز است.

مباحث مرتبط با ربط در نظام‌های ذخیره و بازیابی اطلاعات و عوامل شناختی تأثیرگذار بر فرایند بازیابی مانند سبک‌های شناختی و مدل‌های ذهنی از جمله علایق پژوهشی وی است.

محمدامین زینلی

متولد سال ۱۳۷۲، دارای مدرک تحصیلی کارشناسی در رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی از دانشگاه شیراز است.

